

Тетяна Мочан,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет
(м. Мукачево)

Tetyana Mochan,

Candidate of Pedagogics, associate professor,
Mukachevo State University
(Mukachevo)

УДК 374.1.036(477.87)
ББК 74.200.587+74.200.55(4Укр.Зак)

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЗАКАРПАТТЯ В ЕСТЕТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ШКОЛЯРІВ

EDUCATIONAL POTENTIAL OF EXTRACURRICULAR EDUCATIONAL INSTITUTIONS TRANSKARPATHTHIN IN AESTHETIC DEVELOPMENT OF PUPILS

У статті окреслено роль позашкільної освіти Закарпаття в естетичному розвитку та вихованні школярів за сучасних умов. Здійснено аналіз виховного потенціалу позашкільних закладів краю та їх основних напрямів діяльності.

Ключові слова: позашкільні заклади освіти, естетичне виховання, естетичний розвиток, творча діяльність, школярі.

The article touches upon the role of extracurricular education of Transcarpathia in aesthetic development and education of the students in the modern conditions. The educational potential of extracurricular institutions of the region and their main directions of activities has been analyzed.

Keywords: extracurricular educational institutions, aesthetic education, aesthetic development, creative activities, students.

В статтю обзначена роль внешкольного образования Закарпатья в эстетическом развитии и воспитании школьников в современных условиях. Осуществлен анализ воспитательного потенциала внешкольных учреждений края и их основных направлений деятельности.

Ключевые слова: внешкольные учебные заведения, эстетическое воспитание, эстетическое развитие, творческая деятельность, школьники.

Постановка проблеми. Нові соціально-політичні та економічні умови сучасної дійсності створюють основу для реформування всієї системи освіти і виховання, вимагають підвищення ролі учасників навчально-виховного процесу, активного їх залучення до участі в його організації.

Актуальним сьогодні є значення позашкільної освіти для гармонійного та всебічного розвитку особистості зростаючого покоління. Потреба в освітніх послугах позашкільних навчальних закладів у всебічному вихованні та навчанні дітей стає вагомішою і стимулює організацію діяльності на якісно новому рівні [2].

Сфера позашкільної освіти перебуває на важливому етапі розвитку, переходу до більш якісного стану. Відбуваються принципові зміни в суспільній свідомості, зумовлені соціальними, політичними та економічними перетвореннями.

Аналіз актуальних досліджень. Велике значення естетичного виховання та розвитку школярів у позашкільній освіті відводили Х.Алчевська, Г.Ващенко, Б.Грінченко, І.Огієнко, С.Русова, які були засновниками певних форм позашкільної діяльності, що створили можливості для розвитку в школярів естетичного відношення до мистецтва та дійсності, що закладаються в процесі урочної діяльності, однак є не єдиною формою навчання і виховання школярів.

Теоретико-методологічні основи позашкільної освіти базуються на педагогічній спадщині А.Макаренка, К.Ушинського, В. Сухомлинського, С. Русової та наукових працях сучасних науковців І. Беха, В. Вербицького, Г. Пустовіта, В.Рибалки, С. Сисоевої, О. Сухомлинської, Т. Сущенко та ін., у яких відображені певні проблеми організації творчої діяльності в позашкільному навчальному закладі

Своє бачення деяких аспектів виховання учнів у позашкільних освітніх закладах розкрили О.Белощецький, О.Биковська, В.Вербицький, О.Матвієнко, Г.Пустовіт, Н.Шагай.

Мета статті – висвітлити особливості виховного потенціалу позашкільних закладів освіти щодо реалізації естетичного виховання школярів на Закарпатті.

Виклад основного матеріалу. Широкий спектр позашкільних закладів освіти зумовлює активну участь школярів у науково-технічній, художньо-естетичній, декоративно-прикладній, туристсько-краєзнавчій, еколого-натуралістичній та фізкультурно-спортивній діяльності, що сприяє формуванню світоглядних уявлень, естетичних

оцінок, ідеалів, переконань, інтенсивному розвитку естетичних смаків, уподобань, поглядів, переконань як складників усебічного становлення особистості.

З метою забезпечення реалізації права дитини на розвиток, розширення доступу дітей до позашкільної освіти, особливо в малих містах і селах, розроблена Державна цільова соціальна програма розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року, що діє від 27 серпня 2010 року. Основне завдання її - залучення якомога більшої кількості дітей до занять у гуртках і секціях, розвитку їх здібностей, талантів у школах мистецтв, музичних, художніх, хореографічних.

Сьогодні охоплення дітей позашкільною освітою в Україні становить 40%, значно менший відсоток охоплено дітей позашкільною освітою в Закарпатській – 27% [5].

За даними Департаменту освіти і науки, молоді та спорту Закарпатської обласної державної адміністрації, станом на 1 січня 2013 р. на території краю діють 29 позашкільних закладів, з них 16 будинків позашкільної роботи, 5 центрів технічної творчості, 5 центрів юних натуралістів, 3 центри юних туристів [6].

З-поміж найважливіших проблем естетичного виховання у краї є питання залучення учнівської молоді до мистецьких шкіл, шкіл естетичного виховання, збереження контингенту учнів від молодших до старших класів, підвищення якості надання освітніх послуг. Окрім того, назріла необхідність відкриття відділів образотворчого та хореографічного мистецтва у школах Перечинського, Рахівського та Міжгірського районів. Лише у п'ятьох мистецьких позашкільних навчальних закладах діють відділи театрального мистецтва (Хустська, Широцька, Стеблівська, Мукачівська ДШМ № 2, Берегівська ДШМ). Складним є і кадрове питання, особливо в гірських районах, де домінує трудова міграція, а в прикордонних районах – плінність кваліфікованих кадрів за кордон.

Вивчення передового досвіду й аналіз плану організаційної та методичної роботи позашкільних мистецьких навчальних закладів Закарпатської області охоплює план-календар основних заходів, у якому передбачено проведення конкурсів угорської пісні, дитячо-юнацький конкурс "Легенди Карпат", конкурс учнівських ансамблів та оркестрів народних інструментів, методичний семінар "Творчість Фредеріка Шопена", музично-теоретичної олімпіади та ін. Конкурс здебільшого проводиться у два тури у трьох вікових категоріях (категорія А: діти віком від 7 до 9 років; категорія В: діти віком від 10 до 12 років; категорія С: діти віком від 13 до 15 років). Кожен конкурс має чітко визначену мету, тематику конкурсних творів (робіт), номінації, умови і критерії оцінювання. У репертуарі обов'язковим є виконання різнохарактерних творів композиторів XVIII – XIX ст. і XX – XXI ст., а також твору українського композитора чи обробки українського мелосу.

Значним показником розвитку позашкільної освіти на Закарпатті є проведення обласного етапу Всеукраїнського конкурсу веб-сайтів позашкільних навчальних закладів. На конкурс було подано 22 заявки позашкільних навчальних закладів області. Веб-сайти були представлені у номінаціях: веб-сайт міського позашкільного закладу – 3 сайти; веб-сайт районного позашкільного закладу – 15 сайтів; веб-сайт обласного позашкільного закладу – 4 сайти.

Департамент освіти та науки ОДА, який сформував журі, визначив переможців конкурсу. Так, перше місце серед міських позашкільних закладів отримав Мукачівський центр туризму, краєзнавства, екскурсій та спорту. Серед веб-сайтів районного позашкільного закладу лідером визнано сайт Рахівського районного будинку дитячої та юнацької творчості. Найкращим у номінації веб-сайт обласного позашкільного закладу став сайт Закарпатського обласного палацу дитячої та юнацької творчості „ПАДІЮН”.

Переможці обласного етапу візьмуть участь у II етапі Всеукраїнського конкурсу веб-сайтів позашкільних навчальних закладів, який відбудеться у вересні цього року.

Ефективним та якісним показником результативності діяльності гуртків та кожного окремого вихованця позашкільного навчального закладу, стимулом для розвитку та самоствердження учнів у середовищі однолітків є масові заходи. Вони сприяють задоволенню потреб учнів, вихованців у професійному самовизначенні та творчій самореалізації. Обласні масові заходи відображають стан розвитку дитячої і юнацької творчості та спортивної майстерності, їм передують місцеві районні та міські масові заходи [2].

Щороку в Закарпатті проводиться понад 150 сільських, міських, районних, обласних, всеукраїнських, міжнародних культурно-мистецьких заходів. Широко відомі міжнародні фестивалі сучасної духовної музики, органної музики, класичної та сучасної музики "Музичне сузір'я Закарпаття", театральних колективів національних меншин України, країн СНД та Євроregionу "Етно-Діа-Сфера", театрів для дітей "Інтерлялька", літературний фестиваль "Карпатська ватра", міжнародний гуцульський фестиваль; всеукраїнські джазовий фестиваль "Пап-Джаз-Фест", хореографії "Танці з Карпатами", фестиваль-конкурс стрілецької пісні "Красне Поле", сучасної пісні і танцю "Кришталеві грона", обласний відбірковий тур Всеукраїнського пісенного фестивалю "Червона рута", пісенний фестиваль ім. М.Машкіна; обласні фестивалі "Веселка над Тисою", словацької пісні "Золотий соловей", ігрових програм "Грайлик", українського художнього слова ім. І. Ірлявського "Моя весна", естрадної пісні "Вечори над Латорицею", народного хореографічного мистецтва ім. Й. Волощука, театральних колективів ім. В. Майданного, дитячих театральних колективів "Юні зірки Мельпомени", марш-парад духових оркестрів та свято духової музики, фольклору та етнографії "На Синевир трембіти кличуть", колядницьких колективів "Вертеп", коломиїок "Дзвінки перлини Верховини"; фестиваль русинського народного мистецтва "Червона ружа", обласні свята культур національних меншин – словацької, угорської, румунської, німецької, ромської та багато інших [7].

Належний рівень естетичного виховання учнівської молоді Закарпаття засвідчує той факт, що учні щорічно виборюють нагороди на престижних міжнародних і всеукраїнських конкурсах, фестивалях, виставках. Лауреатами і

дипломантами Всеукраїнських та Міжнародних конкурсів ("Срібний дзвін", "Медобори", конкурс юних піаністів А.Затіна, III дитячий музичний конкурс пам'яті П.Чайковського) є учні Ужгородської ДМШ № 1 ім. П.Чайковського, Ужгородської, Іршавської, Мукачівської ДШМ Закарпатської області. Учасниками Міжнародних та Всеукраїнських конкурсів були учні Полянської, Петровської, Дубівської, Батівської, Берегівської, В.Раковецької шкіл естетичного виховання. Позитивним є те, що учні із селищних та сільських шкіл (Батівська, Варіївська, Вілоцька Ільницька, Олешницька, Петровська, Полянська, Рухівська, Сілезька, Чинадівська та ін.) були лауреатами, учасниками цих конкурсів.

В естетичному вихованні освітня чільне місце відводять краєзнавству, яке розглядається як одне із джерел культурних і духовних цінностей власного народу, дає поштовх для пізнавальної, дослідницької діяльності школярів. Завдяки такій роботі учні мають змогу ознайомлюватися з культурною спадщиною народу, дізнаватися факти виникнення свого села, міста, пізнавати їх історію, побут, національну самобутність. Усе це спонукає до пошукової діяльності, сприяє дбайливому ставленню до історичних пам'яток матеріальної культури, природи, становить фундамент для формування естетичних почуттів.

Я.Головацький, відомий етнограф, історик, літературознавець, стверджував, що в учнів необхідно виховувати любов і пошану до рідної культури, залучати їх до систематичного збирання і зберігання пам'яток народної культури. Із числа учнів, особливо старших, потрібно виховувати молодих помічників-етнографів. Доцільно було б при кожній школі або хоча б у кожному населеному пункті влаштувати збірки етнографічних матеріалів, а при укладанні шкільних підручників уміщувати в них якнайбільше етнографічної спадщини. Зокрема, при навчанні «викладової мови» можна і треба дати учням відомості про діалекти рідної мови, народні повісті, приказки, казки, пісні, звичаї тощо [1, с. 13].

Проводячи краєзнавчу дослідну та пошукову роботу, роблячи певні кроки щодо вивчення рідного краю, юні слідопити ознайомлюються з історичним надбанням Закарпаття, економічними та культурними відносинами, стосунками між людьми, їхньою діяльністю, дізнаються про особливості географії та етнографії, природні багатства. Така краєзнавча робота слугує основою для усвідомлення себе невіддільним складником суспільства як на рівні рідного краю, так і всієї держави.

Поставлені перед учнівською молоддю завдання викликають в них велику зацікавленість, оскільки є чимось незвичайним і захоплюючим, вимагають використання життєвого досвіду, сприяють розвитковій спостережливості. Така робота є для школярів певного роду мандрівкою, яка розширює коло їх знань, носить характер естетичного забарвлення.

На думку Р.Децика і В.Чепи, головне в цій роботі – заохотити учнівську молодь конкретними, серйозними справами, відірвати їх від негативного впливу вулиці, прилучити до дослідницької діяльності, яка надзвичайно збагачує фантазію, розвиває увагу дітей, допомагає глибше і повніше зрозуміти процес розвитку національної культури і мистецтва в полікультурному середовищі [3; 4].

На нашу думку, естетичне виховання учнівської молоді за сучасних умов є одним з найдемократичніших способів духовного розвитку особистості, що реалізується в різних сферах життя суспільства. Створення системи естетичного впливу на учня передбачає закладання основи естетичного світосприйняття, формування художніх смаків, оцінки й ідеалів.

Сьогодні доцільно звернути увагу на розвиток мотиваційної сфери учнівської молоді на основі високого рівня ціннісних орієнтацій, формування в них таких важливих потреб, як прагнення до духовного зростання, визначення цілей, програм, планів; виховання мотиваційного компонента творчої діяльності, що сприяє формуванню у школярів стійкого інтересу до художньо-творчої діяльності, бажання реалізувати свої творчі здібності.

Висновки. Вивчення та врахування особливостей естетичного виховання школярів у позашкільних закладах освіти Закарпаття за сучасних умов необхідне для наукового передбачення та прогнозування динаміки національних освітніх процесів, які сприяють загальному естетичному розвитку дітей та допомагають розв'язанню інших педагогічних завдань.

Проведене дослідження не претендує на повне висвітлення проблеми і є спробою розкрити загальну тенденцію розвитку позашкільної освіти на Закарпатті. На науковий розгляд заслуговує питання естетичного розвитку та виховання школярів у контексті діяльності окремо взятих позашкільних навчальних закладів краю та їх значення у професійному самовизначенні учнів.

1. Головацький Я. Етнографія й школа: Публічний реферат, прочитаний в Мукачеві дня 12-го грудня 1935 р. / Яків Головацький // Наша школа. – 1936. – № 1. – С. 13 – 15; № 3. – С. 12 – 14.
2. Закон України «Про позашкільну освіту»: за станом на 12 груд. 2006р. / Верховна Рада України. - Офіц. видання. - К.: Парламентське видавництво, 2006. – 31с. – (Серія «Закони України»).
3. Мандруємо музеями навчальних закладів Закарпатської області: Довідник / [упоряд. В.Чепи та Р.Децика]. – Ужгород: Гражда, 2006. – 100 с.
4. "...Музеї існують вічно...": З досвіду роботи музеїв при закладах системи освіти МОН України в Міжгірському районі. – Ужгород: Гражда, 2004. – 32 с.
5. Інтернет ресурс: <http://www.president.gov.ua/news/26510.html>
6. Інтернет ресурс: <http://deponms.zakoda.uz.ua/ps/15-pozashkln-navchaln-zakladi-oblast.html>
7. Інтернет ресурс: <http://carpaty.net>